

H. C. ANDERSEN-FOTOGRAFIER FRA FRIJSENBORG

AF

BJØRN OCHSNER

Til grosserer Holger Laage-Petersens H. C. Andersen-samling hører en hel del fotografier af digteren. Den gruppe af disse, der bød på de største vanskeligheder m. h. t. datering etc., var optagelserne fra Frijsenborg 1863 og 1865. Af dem kendes i alt 35, de udgør med andre ord ca. en fjerdedel af de langt over hundrede H. C. Andersen-fotografier.

Hvem der har taget Frijsenborg-billederne, vidste man på forhånd, det har amatørfotografen Henrik Tilemann, cand. polyt., eller, som det dengang hed: kandidat i anvendt naturvidenskab, og huslærer på Frijsenborg 1860-63, derpå godsforvalter sammesteds. H. C. Andersen nævner ham i sin dagbog 17. juli 1863: „Hr Tiedemann før Huuslærer, nu Godsforvalter her photographerede Børnene, og mig, lige saa Grevinden.“ Og 19. juli 1863: „Thielemann fulgte med til Aarhus.“ I 1865 nævner H. C. Andersen ham derimod, skønt hovedparten af optagelserne stammer fra dette år, kun een gang i sin dagbog, nemlig 11. juli 1865, hvor han skriver: „Til Middag var Cancellieraad Ditzel med Frue og Svigersønnen Thieleman.“ Da han i 1865 var godsforvalter på Boller og Møgelkær, der ganske vist hørte til Frijsenborg, men lå mindst 7 mil, altså godt 50 km derfra, tvivlede jeg en overgang på, at Tilemann også var mester for optagelserne 1865, som tilmed forekom mig bedre end de to år tidligere gjorde. Efter et nøjere studium af billederne er jeg dog nu ikke i tvivl om, at de alle skyldes ham.

Hvornår optagelserne er sket, vides som sagt også, de var fra 1863 og 1865; andre gange er H. C. Andersen ikke fotograferet på Frijsenborg. At bestemme, hvilke ubetegnede H. C. Andersen-fotografier der hører til disse optagelser, er heller ikke vanskeligt. 24 af negativerne findes stadig på herregården, og alle de 35 har, forskelle til trods, et fællespræg der særkender dem.

I det, H. C. A. kalder Frijsenborgs „Photograph Stue“, ses f. v. H. C. A., Clara Frijs, Henriette Frijs, Agnes Frijs og grevinde Thyra Frijs, f. Haffner, fotograferet 17. juli 1863. Der er ikke bevaret nogen tradition om, hvor det lille atelier var indrettet. (Fortegnelse nr. 3).

På Frijsenborgs havetrappe 18. juli 1863. Fra venstre ses Zarah Krieger, Agnes Frijs, H. C. Andersen, en af børnenes lærerinder, Clara Frijs, en anden af lærerinderne, vist nok miss Ellis, grevinde Thyra Frijs, f. Haffner, og Henriette Frijs. (Nr. 4).

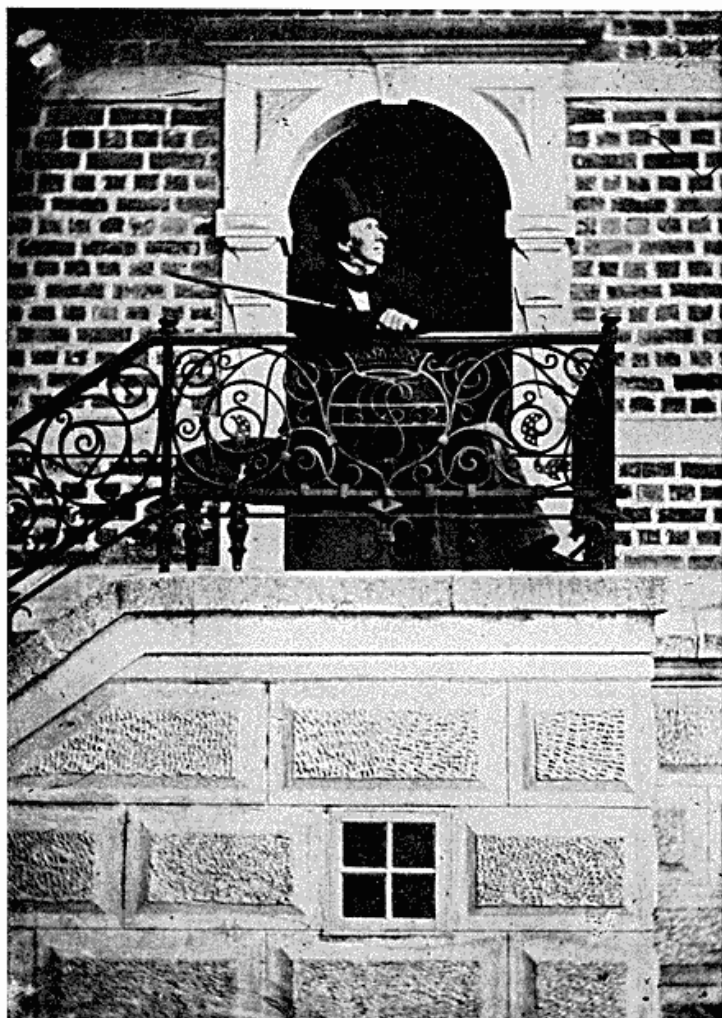
Problemet var derimod dels at bestemme, hvilke optagelser der var fra 1863 og hvilke fra 1865, samt helst at få dem nøjere dateret, så det kunne vises, hvilke af optagelserne der sigtes til forskellige steder i H. C. Andersens dagbøger og korrespondance fra hans to første Frijsenborg-ophold, dels at identificere de på gruppebilleder forekommende personer.

Det viste sig at være bedst at begynde med det sidste spørgsmål. Der skete i disse to år næsten ingen forandring i H. C. Andersens ansigts-træk, frisure etc., også hans påklædning er den samme; og skønt Frijsenborg netop i disse år fra 1861 til 1867 af F. Meldahl ombyggedes i en slags dansk-fransk renaissance-stil, giver omgivelserne heller ikke væsentlige fingerpeg om tidspunktet for de forskellige optagelser. Men grevens tre døtre: Henriette (18.3.1848-4.7.1897), senere lensgrevinde Danne-skiold-Samsøe, Agnes (18.5.1852-5.4.1871) og Clara (21.3.1855-25.6.1925), senere baronesse Blixen Finecke, forandrer sig netop i disse år så meget, at de gruppebilleder, hvorpå de forekommer, let lader sig

Den eneste af Tilemanns optagelser fra 1863, der viser H. C. A. alene. Det er en fransk Don Quichotte-udgave, han holder opslået. 18. juli 1863. (Nr. 6).

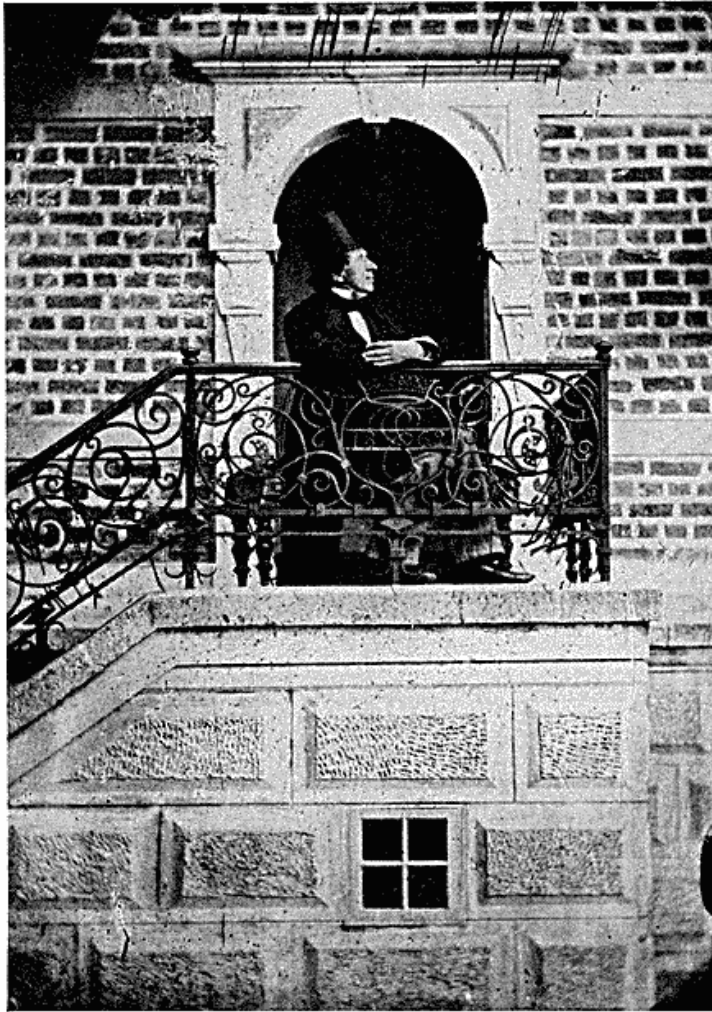
bestemme. Og ud fra disse kan man da ofte slutte videre. Jeg skal ikke trætte læseren med en detaljeret gennemgang af disse slutningsprocesser, men blot henvise til fortegnelsen sidst i denne artikel. Numrene 1-6 er fra 1863, resten fra 1865. Rækkefølgen er ment kronologisk, dog må nogle af numrene 19-25 være optaget senere end de følgende numre. Som et enkelt eksempel på, hvordan fremgangsmåden har været, kan tages numrene 7, 8, 26 og 27. Det ses straks, at 7 og 8 henholdsvis 26 og 27 hører sammen, idet den bæk, H. C. Andersen sidder på, er placeret på samme måde for hvert par, men forskelligt for parrene indbyrdes. Dette er jo imidlertid ikke nok til at afgøre, hvilke der hører til de i dagbogen nævnte optagelser af ca. 14. juni 1865 og hvilke der hører til de den 28. gjorde. Men da det af dagbogen og af korrespon-

Kun de af Tilemanns H. C. A.-fotografier, der er optaget ved den lille trappe fra gårdspladsen op til sydføjens nordside, viser det nye præg, F. Meldahl gav Frijsenborg ved ombygningen 1861-1867. (Nr. 7).

dancen med Collinerne fremgår, at billede nr. 28 er taget d. 28. juni og da H. C. Andersen bærer samme flip på dette billede og på nr. 26 og 27, men en anden flip end den han er vist med på nr. 7 og 8, er det en rimelig slutning, at de 4 billeder fordeler sig som nævnt.

Lad os derpå sammenholde listen med de steder i H. C. Andersens dagbøger og korrespondance, hvor talen er om Frijsenborg-fotografierne. Jeg bringer citaterne dels fra de originale dagbøger, dels fra Behrend

Der blev taget fem fotografier af H. C. A. på eller ved den lille ny trappe. Det overfor er optaget ca. 14. juni og det ovenfor 28. juni 1865. Det er disse to portrætters „Mure og stenede Omgivelser“, Henriette Collin beklager sig over. (Nr. 26).

og Topsøe-Jensens udgave af H. C. Andersens brevveksling med Edvard og Henriette Collin, idet jeg dog for en ordens skyld har sammenlignet med de originale breve. Fra 1863 har vi dels de før nævnte dagbogsnotater, hvoraf det første hentyder til billederne nr. 1-3, mens et fra 18. juli 1863: „Photographeret i Gruppe i Haven. Photographeret alene.“ hentyder til numrene 4-5, resp. nr. 6. Til Henriette Collin skriver Andersen i brev af 21. juli 1863: „Her har De mig med [oprin-

Andrea Haffner og Agnes Frijs på hver side af H. C. A., der sidder med et brev fra Anna Bjerring i hånden. 17. juni 1865. (Nr. 15).

delig: „Grevinden og Døttrene“ (nr. 3) rettet til:] de tre unge Comtesser og Frøken [Zarah] Krieger“. (nr. 1 eller 2). Mellem 12. og 20. juni 1865 er der ifølge brev til Henriette Collin af sidstnævnte dato blevet taget fotografier af H. C. Andersen på Frijsenborg „paa det ene sidder jeg paa Gaardens lille Trappe [nr. 7 eller 8], paa det andet [12] staaer jeg i Familierekreds i Haven. (De to Herrer paa Billedet er Grevindens Brødre.)“. 14. juni 1865 står der i dagbogen: „vi bleve photographerede“ (antagelig 9 og 10) og 17. juni: „Photographeret med Familien i Haven [antagelig 11 og 12] og siden photographeret paa Photograph Stue alene to Gange [antagelig 13 og 14] og cengang med Agnes Frijs og den ældste af Ritmester Haf[f]ners Smaapiger“ (15). Og videre under samme dato: „Fik i Dag, da jeg photographeredes, Brev fra Frøken

H. C. A. med den kala, fyldt med ildrode pelargonicblomster, seks firklover og en seksklover, grevinden gav ham den 20. juni 1865. Blomsterne skulle symbolisere eventyret „Lygtmændene ere i Byen“, som han havde læst op på Frijsenborg. Til venstre i billedet skimtes et par af det private ateliers andre stole; den, hvis ryg ses, er brugt til optagelsen nr. 24. (Nr. 16).

De senere aftryk af Tilemanns optagelser er ofte afmasket til et ovalt billedfelt, som ovenfor. (Nr. 18).

[Anna] Bjerring og lod mig tage af med det i Haanden.“ (15). 18. juni 1865: „Jeg sad i Dag for Photograph“ (antagelig nogle af numrene 17–25 inkl.). I sin dagbog fortæller H. C. Andersen hveranden dag om, at han har bundet buketter til damerne. Den 20. juni skriver han: „I Dag havde jeg bundet elleve Bouquetter, een til hver Dame, men der var 12 Damer, Grevinden fik da ingen; hun bragte mig en stor hvid Kala, deri ildrøde Geranier og syv Fiirkløver [,] den ene var en 6 Kløver, det skulde være Løgtmændene fra Mosen i Eventyret.“ Selv om dagbogen ikke nævner fotografering denne dag eller den følgende, må man regne med, at det er denne fyldte kala, der figurerer på nr. 16, som man derfor med rimelighed kan datere 20.6.1865. Den 27. juni står i dagbogen, men overstreget: „Jeg blev photographeret igjen paa Trappen. (3 Gange).“ Ved flytningen til den 28. af denne indførsel er oplysningen om antallet af optagelser udgået. Han skriver under den 28.: „Siddet paa Trappen til Photographering [nr. 26–28, det sidste dog med A. stående]. Brev til Jonna Stampe med mit Portrætkort til Christian Stampe. Brev til Anna Bjerring med Photographkort

Skønt disse billeder alle er optaget midt om sommeren, bærer H. C. A. på de fleste overfrakke. Kjølens venstre revers er vipet frem foran frakkens, hvorved ordensbåndet bliver synligt. (Nr. 23).

[nr. 15] hvor jeg læser hendes Brev. Før Bordet to Photographier [nr. 29 og 30] af mig hvor jeg er taget fra Ryggen, jeg staaer i Haven og har Blomster i den ene Haand, plukker Capripholier med den anden. Jeg staaer paa eet med Hat, eet uden. Fik en 30 Photographier af mig selv. Sendte 4 til Eduard Fik af Grevinden et særdeles smukt Album med kun Frijsenborg Billeder." Samme dag, altså 28. juni 1865, skriver han til Henriette Collin: „Daglig photographeres jeg her paa Gaarden; jeg har sendt Dem to Billeder [7 eller 8 samt 12], De nævne[r] ikke med et Ord disse; det synes jeg ikke om og derfor seer jeg nu ud saaledes som vedlagte Kort fremviser.“ (Dette kunne f. eks.

henvise til nr. 14, hvor udtrykket er noget mellemfornøjet). I brev til Edvard Collin skriver H. C. Andersen 29. juni 1865: „Igaar skrev jeg til Deres Kone, jeg sendte ogsaa Dem Brev med fire Portrætkort, i Dag kommer endnu et Brev“. . . . „Her lægger jeg endnu to Portrætkort i; jeg har endnu en Deel til Dem og bedre.“ I brev til Henriette Collin skriver han 9. juli 1865: „Det Photographikort, hvor jeg sidder paa Altanen [26 eller 27, evt. 7 eller 8; altanen vil sige afsatsen på den lille trappe på sydføjens nordside], bedes sendt til Fru I Drevsen i Rosenvænget med Hilsen fra mig.“ . . . „Om de mange Photographier jeg sendte stod ikke et Ord i Deres Mands Brev“ . . . „Til de mange Photographier af mig herfra vil jeg tilføie een endnu [nr. 28] til Deres Mands Samling, det forestiller mig som Gulliver.“ Edvard Collin svarer den 11. juli 1865: „Fordi jeg i mit „Forretnings-Brev“ – thi det var kun et Svar paa et bestemt Spørgsmaal – ikke omtaler de tilsendte Photographier, giver De mig et Hip (eller Hib), som virkelig er ufortjent. De veed selv, hvormeget det morer mig at have netop denne Portrait-Samling saa talrig som muligt“ . . . „Den Photographi, som idag ankom [nr. 28], er efter min Mening den bedste som Portrait. Efter Ansigtets Udtryk at dømme maa jeg antage, at det er taget forinden De fik det af Dem omtalte Stød (Pælen i Kjødet) [H. C. Andersen havde på en lille rejse til Hem slået hul på skinnebenet mod en pæl i græsset ved Hem kirke]. Med inderlig Glæde gjenkjendte jeg strax Deres veltrufne Buxer; paa det høire Been er imidlertid en Fold indad, hvorefter jeg maa antage, at Buxerne ere „tagne af“ efter Stødet. Billedet indeholder forøvrigt den Mærkværdighed, som vel er undgaaet Dem, da De vender Ryggen dertil, at der i Muren findes 5 Kopsteen over 2 Løbere.“ Henriette Collin tilføjer: „Det maa være et meget morsomt Brev Edvard har skrevet til Dem kjere Andersen, idetmindste loe han selv hjerteligt medens han skrev det. – Jeg finder det store Portrait [nr. 28] meget godt men det lille paa Trappen [7, 8, 26, 27] synes jeg ikke om og hvorfor er der saa mange af dem? jeg synes at de mange Mure og stenede Omgivelser virker forstyrrende paa det som er Hovedsagen og det er H. C. Andersen jo dog – Det store er baade ligt og levende og hyggeligt.“

Den 29. juni 1865 har dagbogen: „Vi bleve tilmorgen alle photographerede i Haven hvor jeg sad og læste for Damerne.“ (nr. 31–33). 9. juli 1865 skriver han: „Sendte et langt Brev til Jette Collin og deri et Portrætkort til Eduard og eet til Fru Drevsen.“ . . . „skrevet Vers bag paa mine Portrætkort til Bazaren.“ Den 12. juli 1865: „Sendt Brev til Eckardt og deri mit Photograph Kort til Scharff.“ Den 13.

Det er om dette billede, H. C. A. siger, det viser ham som Gulliver. Edvard Collin fandt det godt som portræt, men tog folden i højre bukseben som anledning til at skæmte med Andersens hypokondri. (Nr. 28).

juli 1865: „Brev til Fru Henriques deri to af mine Portrætbilleder og eet klistret fori.“ Den 15. juli 1865: „Blev photographeret.“ (antagelig nogle af numrene 19–25 inkl.). Den 16. juli 1865: „Jeg gav ham [en hollandsk tobaksfabrikant på skibet til Korsør] et af mine bedre Portrætkort af [Georg E.] Hansen. Sønnen gav mig sit og han fik da eet fra Frijsenborg.“

I brev til Henriette Collin skriver Andersen fra Glorup, men de nævnte optagelser stammer fra Frijsenborg, 17. juli 1865: „Hils ham [Edvard Collin] og forøg hans Portrætsamling med vedlagte Photograph[ie eller ier] af den Bissen-Bingske Buste.“ (nr. 34 eller 35); det drejer sig om en af Bing & Grøndahl sidst i maj 1865 udsendt biscuitbuste efter H. W. Bissens i oktober 1864 udførte buste af H. C. Andersen. I efterskrift til brev af 23. juli 1865 til Edvard Collin siger Andersen: „Til Fordeel for de Brandlidte i Nørresundby var af en Damecomitee paa Frijsenborg Gods, arangeret en Bazar ved Hinnerup-Station; blandt flere Sager, gav Grevinden noget over 50 Portrætkort af mig, og jeg havde paa disse skrevet et og andet lille Stykke i Vers eller Prosa ud af mine Skrifter. Portræterne gik rivende af, der kunde gjerne have været dobbelt saa mange skriver Grevinden. Jeg lægger her eet ved, at De kan sec, Paaskrift-Maneren.“ (To eksemplarer af henholdsvis nr. 22 og 23 med sådanne påskrifter på bagsiden findes i Laage-Petersens samling. De solgtes for 4 mark stykket på bazaren. Denne fandt sted den 16. juli 1865 og havde over 4000 besøgende. En trediedel af Nørresundby var brændt den 17. juni 1865, hvorved 108 familier var blevet husvilde).

Et indtryk af Frijsenborg-fotografiernes udseende vil man have fået af de illustrationer, der ledsager denne artikel. De viser endnu en gang H. C. Andersens fortræfflighed som fotografisk model, der næppe beroede på synderlige evner som skuespiller, men snarere på, at han formåede at slå sig til ro foran kameraet. Derfor er optagelser af ham umiddelbart efter hinanden ikke en række prøver på diverse smil eller eftertænksomme miner, men gengivelser af hans udtryk præget af en og samme sindstilstand. Sidder man med alle Frijsenborg-billederne foran sig, kan man ikke undgå at bemærke, at de med 3 undtagelser, nemlig numrene 29, 30 og 34, viser H. C. Andersen i hel eller halv profil til højre. Han må åbenbart have fundet, han så bedst ud fra denne side, siden han i disse år så konsekvent vendte den mod fotografen. Alle billederne er taget uden nakkestøtte. På alle billederne har Andersen, så vidt synligt, glat hår, skilt i venstre side, og smal, kort-

Ved Frijsenborgs sydflojs sydøstre hjørne, før ombygningen, 29. juni 1865. Fra venstre, stående: Henriette Frijs, grevinde Thyra Frijs, f. Haffner, ukendt, Andrea Haffner; siddende: Zarah Krieger, H. C. A., Agnes Frijs, Thyra Haffner, ukendt; knælende: Clara Frijs. (Nr. 31).

klippet skægstrimmel under hagen fra øre til øre. Han bruger hvide flipper og, undtagen på nr. 6 (og 34-35), ensfarvet, mørkt, antagelig sort, slips, skjortebryst med to brystknapper, lys vest, frakke med ordensbånd, og, bortset fra nr. 1, 2, 3, 6, 13, 14 og 15 (samt 34-35), overfrakke og endvidere een og samme slags, måske samme par, lyse, riflet vævede, benklæder.

Aftrykkene fra tiden er alle kontaktaftryk i formatet ca. $9 \times 5\frac{1}{2}$ cm på karton ca. $10 \times 6\frac{1}{2}$ cm. Tilklipningen er lidet professionel, ligesom fotografstempel el. lign. ikke findes. Senere aftryk forekommer bl. a. i større formater og med forskellige afmaskninger. Aftrykkene er på ret stiv, uopklæbet karton. Nogle er signeret Johanne Nielsen, Hammel, andre Joh. Nielsens Eft. Hammel (d. v. s. Julie Albrechtsen). Af dagbøger og breve får man indtryk af, at Andersen sendte en del af fotografierne i den oprindelige udgave til venner og bekendte, og desuden så vi, at der på bazaren i Hinnerup blev solgt godt 50 af disse billeder med hans egen påskrift.

FORTEGNELSE OVER TILEMANNS OPTAGELSER AF H. C. ANDERSEN PÅ FRIJSENBORG

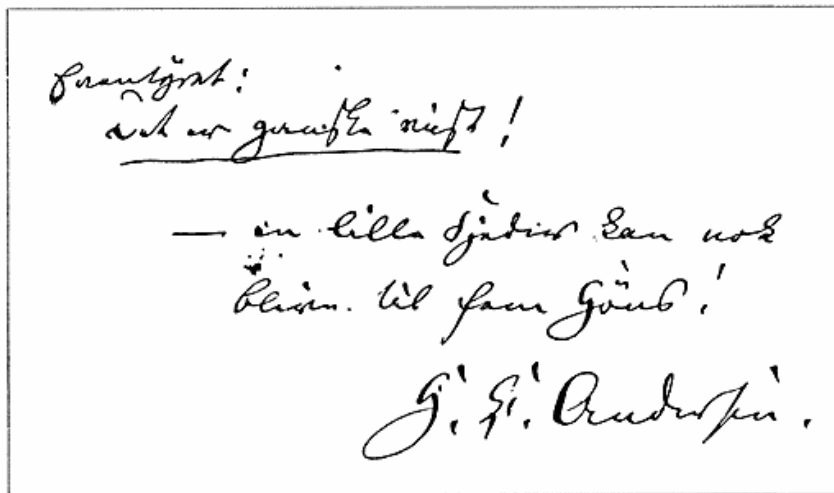
De 24 optagelser, hvortil negativerne er bevaret, er markeret med en stjerne ved nummeret. Negativerne er ca. 11×9 cm, undtagen nr. 16, der er ca. $13 \times 10,5$. Det er glasplader, og processen har været den våde kollodium teknik. Reduktionen til visitkorformat foretog Tilemann ved at beklippe aftrykkene.

De ubekendte personer er betegnet N. N., P. P., Q. Q. o. s. v.

- 1.* Helfigursgruppe; indendørs; f. v.: H. C. Andersen siddende med opslået bog i skødet, Henriette Frijs, Agnes Frijs, Clara Frijs og Zarah Krieger. 17.7.1863.
- 2.* Helfigursgruppe; indendørs; f. v.: H. C. Andersen siddende med opslået bog i skødet og rosenkvist i venstre hånd, Zarah Krieger, Agnes Frijs, Henriette Frijs og, forrest, Clara Frijs. 17.7.1863.
- 3.* Helfigursgruppe; indendørs; f. v.: H. C. Andersen siddende med opslået bog, som han støtter til et lille bord, Clara Frijs, Henriette Frijs, Agnes Frijs og grevinde Thyra Frijs, f. Haffner. 17.7.1863.
- 4.* Helfigursgruppe; på havetrappen; f. v.: Zarah Krieger, Agnes Frijs, H. C. Andersen siddende i overfrakke, hat i højre hånd, N. N., Clara Frijs, P. P., grevinde Thyra Frijs, f. Haffner, og Henriette Frijs. 18.7.1863.
- 5.* Helfigursgruppe; foran havetrappen; f. v.: Henriette Frijs, N. N., H. C. Andersen siddende i overfrakke, barhovedet, ved lille bord, Clara Frijs, Agnes Frijs, Zarah Krieger, grevinde Thyra Frijs, f. Haffner, og P. P. 18.7.1863.

6. H. C. Andersen; knæstykke, siddende, næsten profil til højre. Holder bog opslået, så man kan se titelbladet (Don Quichotte i fransk udgave med træsnit efter Tony Johannots tegninger). 18.7.1863.
- 7.* H. C. Andersen; hel figur, næsten profil til højre, siddende på den lille trappe på sydføjens nordside bag smedejernsgelænderet med greveparrets kronede monogram og årstallet 1862. Hat på hovedet og stok i hånden. Ca. 14.6.1865.
- 8.* H. C. Andersen; hel figur, næsten profil til højre, siddende som på nr. 7. Hat i hånden; højre overarm skjuler lidt af dørkarmen. Ca. 14.6.1865.
9. Helfigursgruppe; på plænen i haven; f. v.: Agnes Frijs, Sophie Wilhelmine Caroline Haffner, f. Krieger, Thyra Frijs, f. Haffner, Andrea Haffner, Wolfgang Haffner, Clara Frijs, H. C. Andersen, stående med højre hånd på brystet, Thyra Haffner, Henriette Frijs, Waldemar Haffner, Q. Q., greve Emil Krag-Juel-Vind-Frijs, P. P., R. R. Senest 23.6., antagelig 14.6.1865.
10. Helfigursgruppe; foran havetrappen, i forgrunden broen; f. v.: Zarah Krieger, Thyra Haffner, Andrea Haffner, P. P., Clara Frijs, Agnes Frijs, Sophie Wilhelmine Caroline Haffner, f. Krieger, H. C. Andersen, stående i overfrakke med stok i højre og hat i venstre hånd, Henriette Frijs, S. S., Thyra Frijs, f. Haffner. Senest 23.6., antagelig 14.6.1865.
11. Helfigursgruppe; foran vestflojen, t. v. for havetrappen; f. v.: Wolfgang Haffner, Waldemar Haffner, Thyra Haffner, Clara Frijs, Zarah Krieger, Henriette Frijs, H. C. Andersen, siddende i overfrakke med stok i højre og hat i venstre hånd, Thyra Frijs, f. Haffner, Sophie Wilhelmine Caroline Haffner, f. Krieger, Andrea Haffner, Agnes Frijs og T. T. Ca. 17.6.1865.
- 12.* Helfigursgruppe; foran vestflojen, t. v. for havetrappen; f. v. stående: Henriette Frijs, Andrea Haffner, Sophie Wilhelmine Caroline Haffner, f. Krieger, Thyra Frijs, f. Haffner, Zarah Krieger, H. C. Andersen, i overfrakke, holder hatten i højre hånd, som han støtter til en bänkeryg, Agnes Frijs, Wolfgang Haffner; siddende: Waldemar Haffner, Thyra Haffner, Clara Frijs. Ca. 17.6.1865.
- 13.* H. C. Andersen; næsten hel figur, næsten profil til højre, siddende skævt på stol med svunget træryg. A.s venstre hånd på højre hånd. Samlede ben. Ca. 17.6.1865.
- 14.* H. C. Andersen; næsten hel figur, en face til højre, i samme stol som 13. Venstre hånd om højre. Samlede ben. Ca. 17.6.1865.
- 15.* Helfigursgruppe; indendørs; f. v.: Andrea Haffner, H. C. Andersen, siddende i samme stol som 13, med brev i højre hånd, Agnes Frijs. 17.6.1865.
- 16.* H. C. Andersen; næsten hel figur, næsten profil til højre, siddende i vidt åben, knapt synlig, overfrakke skævt på stol i nygotisk stil; dens venstre forben ses mellem A.s højre knæ og venstre ben. A. har kala, hvori firklover m. m., i højre hånd. 20.6.1865.
17. Helfigursgruppe; indendørs; f. v.: Thyra Haffner, Andrea Haffner, H. C. Andersen i åbentstående overfrakke, med kvist i højre hånd, Agnes Frijs, Clara Frijs. Senest 10.7.1865, men antagelig før.

- 18.* H. C. Andersen; næsten hel figur, næsten profil til højre, siddende, i åbentstående overfrakke, hvis venstre revers er dækket af kjolens ordensbåndsprydede, i stol som 13. I højre hånd samme kvist som på nr. 17. Senest 10.7.1865, men antagelig før.
- 19.* H. C. Andersen; knæstykke, en face til højre, siddende i åbentstående overfrakke på stol som 16. Den høje hat løftet i højre hånd.
- 20.* H. C. Andersen; knæstykke, næsten profil til højre, siddende, i åbentstående overfrakke med venstre revers arrangeret som på 18, skævt på samme stol som 16. Høj hat på hovedet. Stok i hænderne. Buket bundet til stole-ryggen.
21. H. C. Andersen; næsten hel figur, næsten profil til højre, siddende i overfrakke skævt på samme stol som 16. Udfoldet avis mellem hænderne.
22. H. C. Andersen; knæstykke, næsten profil til højre, siddende i åbentstående overfrakke overskrævs på stol med 3 drejede tremmer i den forholdsvis lave stolerygs ovre del. Højre hånd på venstre arm, der hviler på stole-ryggen. Kvist i venstre hånd.
- 23.* H. C. Andersen; knæstykke, næsten profil til højre, siddende, i åbentstående overfrakke med venstre revers arrangeret som på 18, skævt på samme stol som 22. A.s højre hånd er skjult, men holder en bladrig kvist, der ses i venstre arm.
- 24.* H. C. Andersen; hel figur, profil til højre, siddende på tværs af stol, hvis ryg vender mod beskueren. Højre arm om stoleryggen. I venstre hånd, der hviler på knæet, en bladrig kvist.
25. H. C. Andersen; halv figur, halvt en face til højre, siddende, i åbentstående overfrakke. Stoleryggens overste kant anes bag A.s venstre skulder.
- 26.* H. C. Andersen; hel figur, profil til højre, siddende med hat på hovedet, men uden stok, samme sted som på nr. 7, dog er bænken rykket længere mod højre. 28.6.1865.
- 27.* H. C. Andersen; hel figur, næsten profil til højre, siddende uden hat på samme sted som nr. 26. I modsætning til hvad tilfældet er på nr. 8, dækker højre overarm ikke for dørkarmen. 28.6.1865.
- 28.* H. C. Andersen; hel figur, næsten profil til højre, stående foran smedegjergelænderet ved foden af den lille trappe på sydføjens nordside. Høj hat på hovedet, højre hånd i siden, i venstre hånd en buket. 28.6.1865.
- 29.* H. C. Andersen; hel figur, set bagfra, stående ved kaprifoliebuskads. Høj hat på hovedet. 28.6.1865.
- 30.* H. C. Andersen; hel figur, set bagfra, stående som på nr. 29, men uden hat på hovedet. 28.6.1865.
- 31.* Helfigursgruppe; ud for sydføjens sydøstre hjørne; f. v. stående: Henriette Frijs, Thyra Frijs, f. Haffner, T. T., Andrea Haffner; siddende: Zarah Krieger, H. C. Andersen med bog på bordet foran sig, Agnes Frijs, Thyra Haffner, U. U.; knælende: Clara Frijs. 29.6.1865.
32. Helfigursgruppe; ud for sydføjens sydøstre hjørne; f. v. bagest: T. T., P. P., Henriette Frijs, Thyra Frijs, f. Haffner; forrest: Zarah Krieger, H. C.

Bagsiden af originalaftryk i Laage-Petersens samling af nærværende fortegnelses nr. 22. Eet af de over 50 af Tilemanns visitkortfotos af H. C. A., som denne signerede til bazaren i Hinnerup.

Andersen med bog på bordet foran sig, Clara Frijs, U. U., Thyra Haffner, Agnes Frijs, Andrea Haffner. 29.6.1865.

33.* Helfigursgruppe; ved det nordøstre hjørne af broen foran havetrappen; f. v.: Thyra Frijs, f. Haffner, Henriette Frijs, Thyra Haffner, H. C. Andersen med opslået bog i hænderne, støttende sin højre underarm til bordet foran sig, Zarah Krieger, Andrea Haffner, U. U., Agnes Frijs, og, foran, Clara Frijs. 29.6.1865.

34. Bing & Grøndahls biscuit-buste fra maj 1865 efter H. W. Bissens i oktober 1864 udførte buste af H. C. Andersen. Profil til venstre. Ca. 10.7.1865.

35. Som 34, men set i halv profil til højre. Ca. 10.7.1865.

PERSONALHISTORISKE NOTER. Henrik Christian Georg *Tilemann* (7.8.1835–7.2.1923), cand. phil., kandidat i anvendt naturvidenskab, huslærer på Frijsenborg 1860–1863, godsforvalter sst. 1863, godsforvalter på Boller og Møgelkar 1864–1866, godsforvalter på Frijsenborg og Stensballegaard 1866–31.12.1916. (Se: R. Jespersen: Den Polytekniske Lærestalts Kandidater 1829–1929; Kbh. 1930). Han var g. m. Betty Margrethe Ditzel (1838–1904), datter af distriktslæge i Hammel, kancelliråd Christian Andreas *Ditzel* (1805–1893) og første hustru, Edle Wilhelmine, f. Heiberg (1815–1850). I 1852 var dr. D. blevet g. m. Jensine Aarup (1825–1889). – *Grevinden*: Thyra Valborg Krag-Juel-Vind-Frijs, f. Haffner (1821–1881). Om børnene se side 82. – Grevindens Brødre: Wolfgang *Haffner* (1810–1887), ejer af Egholm, kammerherre, senere minister – hans hustru, Sophie Vilhelmine Caroline, f. Krieger (1807–1889) ses på nogle af fotografierne – og Waldemar Haffner (1816–1894), forpagter af Favrskov, ritmester, fra 1869 kar. oberst. Han havde døtrene Andrea, f. 1850, og Thyra, f. 1854, senere g. Dahl. – Edvard *Collin* (1808–1886), departementschef, litterær samler, g. m. Hen-

riette Oline, f. Thyberg (1813-1894). Hans samling af H. C. Andersen-fotografier udstilledes 1893 på Verdensudstillingen i Chicago i to rammer med henholdsvis 42 og 20 fotos. De to rammer hænger nu i H. C. Andersens Hus i Odense. – Zarah *Krieger* (1843-1870), datter af kaptajnløjtnant i Søetaten Christian K.; g. 1868 m. lægen Peter Wilken Heiberg. – Anna *Bjerring* (1832-1902), lærerinde i Aalborg, datter af stabskaptajn Frederik B. og hustru Mariane, f. Bøggild. – *Jonna Stampe*, f. Drewsen (1827-1878), baronesse, datter af justitiarius Adolph Drewsen, g. 1850 m. Henrik Stampe, som var broder til *Christian Stampe* (1831-1897), baron, ejer af Aldershvile. – Ingeborg *Drewsen*, f. Collin (1804-1877), søster til Edvard Collin, g. 1826 m. Adolph Drewsen. Moder til *Jonna Stampe*. – Lauritz Andreas *Eckardt* (1829-1889), skuespiller ved Det kgl. Teater. Harald *Scharff* (1836-1912), solodanser, senere skuespiller ved Det kgl. Teater og derpå ved Folketeatret. – Therese *Henriques*, f. Abrahamsen (1833-1882), g. m. vekselmægler Martin R. Henriques.